

Je snadné naučit se anglicky?

Otázku bychom mohli položit ještě obecněji: je snadné naučit se cizímu jazyku? Odpověď, zvláště má-li být jednoznačná, se hledá velmi těžko. Někdy se argumentuje tím, že každé malé dítě se naučí svému mateřskému jazyku. Musíme si však uvědomit, že jde o velmi dlouhý a intenzivní proces. Jednoleté dítě rozumí mnoha větám, reaguje na ně (udělá to, co po něm žádáme), samo však věty neprodukuje. Vydává různé zvuky, které většinou neexistují v jeho okolí, postupně si napodobováním vybere ty zvuky, které slyší od dospělých, a začne vyslovovat první slova, jednoslabičná, dvojslabičná, různě zkomolená. Časem pak začne slova spojovat v jednotlivé výpovědi, např. *Táta pá*, a později v ucelené věty. Pokud chceme srovnávat, jak se učí cizímu jazyku dospělý člověk a jak se učí svému mateřskému jazyku malé dítě, musíme brát v úvahu dvě okolnosti: za prvé, dětský mozek je velmi výkonný, neunavený a dovede pružně zpracovávat přijímané informace; za druhé, dítě se učí každý den, od rána do večera.

Na dětské řeči lze vidět tři fáze, někdy se částečně překrývající: porozumění projevu dospělých, schopnost věci pojmenovávat (tj. znát slova a umět je vyslovit) a schopnost řadit jednotlivá pojmenování do vět. Stejným způsobem jako malé děti bychom se učili cizímu jazyku, kdybychom se ocitli v cizím jazykovém prostředí, neměli odborné vedení a museli se učit imitací: ovšem ani dlouhý pobyt v cizím prostředí neznamena,

že se každému podaří plně zvládnout cizí jazyk. V projevech některých cizinců, kteří žijí v Československu celá desetiletí, nebo některých Slováků usazených v českých zemích či Čechů usazených na Slovensku uslyšíme drobné odchylky ve výslovnosti a někdy i potíže mluvnické, např. užívání *udělám* a *budu dělat*.

Každé učení se cizímu jazyku, ať již imitací v cizím prostředí nebo přímou metodou, bez použití mateřského jazyka, či česky psanou učebnicí, je dlouhý proces, kterým se naše jazykové vědomosti a dovednosti přibližují danému vzoru. Nesmí nás mást případy vyjímečně nadaných jedinců, kteří znají osm, dvanáct nebo sedmáct jazyků a kteří se prý novému jazyku naučí za tři měsíce. Dokáží se opravdu rychle naučit spoustu slovíček, jejich mluvený projev je však výslovnostně často špatný a jejich cizojazyčné věty mají k správným větám daleko, protože jsou to české věty převedené do cizího jazyka slovo za slovem.

Podstatným předpokladem pro to, abychom se mohli naučit cizímu jazyku, je schopnost dobře se vyjadřovat ve svém mateřském jazyku a schopnost mateřskému jazyku rozumět. Jestliže máme potíže s jazykovým vyjadřováním v češtině, těžko se lépe vyjádříme anglicky. Nemůžeme se cizímu jazyku naučit lépe než jsme se naučili jazyku mateřskému. Když si připomínáme mateřský jazyk, uveďme si dvě velmi často opakovaná tvrzení: čeština je nejkrásnější jazyk na světě a čeština je nejtěžší jazyk na světě. V prvním tvrzení je jisté pravdivé jádro - čeština může být nejkrásnějším jazykem na světě, ovšem jen pro její mluvčí. Jazyk je jeden z prostředků, jimiž se projevuje naše národní vědomí, naše vlastenectví, naše národní hrdost. Podobný postoj ke své mateřštině mohou mít mluvčí jiných jazyků. Tvrzení o obtížnosti češtiny vyplývá z neznalosti jiných jazyků

a z neschopnosti porovnat češtinu s některým cizím jazykem. Čeština není jediný jazyk, který má řadu vzorů a tvarů podstatných jmen a sloves. Proti bohatému tvarosloví můžeme u češtiny postavit snadnější pravidla slovosledná a snadnou výslovnost. Na druhé straně se angličtina může jevit jako jednoduchá, zvláště když se díváme na psaný odborný text. Potíže nastanou, máme-li tento text přečíst nahlas nebo máme-li sami takový text vytvořit. Potýkáme se s členy, jejichž užívání je vázáno jednak na příslušná podstatná jména a jednak na okolní text, potýkáme se s časy (v mluvených projevech): české *sedím* můžeme přeložit *I sit, I'm sitting, I've been sitting*. Pro učení se cizímu jazyku je proto dobré, když si rozdílů od mateřského jazyka uvědomíme co nejdříve.

Když se učíme cizímu jazyku, neměli bychom v žádné oblasti podceňovat vliv mateřského jazyka: ve výslovnosti používáme české hlásky a českou intonaci, přenášíme významové odstíny a mluvnické vlastnosti českých slov na slova cizí, zapomínáme na rozdíly ve slovosledu. Našlo by se dost příkladů toho, jak čeština ovlivňuje naši angličtinu, nechceme zde však uvádět nic nesprávného, co by mohlo čtenářům uváznout v paměti a objevit se v jejich vlastních projevech. Použijeme proto příklady vlivu angličtiny na češtinu rodilých Čechů, kteří dlouhou dobu žijí v anglickém prostředí. Angličtina je pro ně jazykem každodenního života a ovlivňuje jejich příležitostný český projev, takže od nich slyšíme tyto anglicismy: *posílat vánoční karty* (Christmas cards), *můj privátní život* (private = soukromý, privátní), *Díky moc* (Thanks a lot), *paráda smíchu* (parade = = přehlídka, nejspíše humoru), *sentimentální aféra* (affair = = případ), *vyslovuji upřímnou soustrast k demisi paní ...* (demi-se = skon), *platit horibilní sumy za umělecká díla, prominentní americký básník*.

Pro výuku mluveného jazyka je nutný kontakt s příslušným jazykovým prostředím a s rodilými mluvčími. Srovnáme-li výsledky výuky mluvené angličtiny u nás s výsledky např. v Holandsku, Švédsku, Norsku, vidíme nemalé rozdíly v náš neprospěch, protože vyučujeme a učíme se v značné izolaci od anglického prostředí. Počet rodilých mluvčích vyučujících na našich školách je minimální a většina absolventů a absolventek studia angličtiny na našich univerzitách jde učit, aniž by navštívili nějakou anglosaskou zemi. Představa, že by se žáci některé třídy s rozšířeným jazykovým vyučováním vypravili pod vedením své učitelky na dvou- či třítydenní pobyt v Anglii, patří nejspíše do sbírky našich národních pohádek a báchorek. Kontakt s angličtinou ve větším měřítku u nás představují dvě oblasti: hudba a počítače, žádná z nich však k šíření znalostí nepřispívá. Textům velké části písniček z tzv. pop-music je špatně rozumět, jen některé z nich můžeme doporučit jako poslechové cvičení pro velmi pokročilé studenty. Při práci s počítači se sice operuje s anglickými slovy, ovšem zcela izolovanými, užitými v úzce vymezeném významu. Tato slova se fixují v paměti uživatelů s naprosto špatnou výslovností, kterou je třeba při skutečném učení se angličtině pracně odbourávat.

Díváme-li se na učení se cizímu jazyku jako na postupné přibližování se danému vzoru, můžeme po cestě očekávat překážky, které budeme muset překonávat. Především musíme zvládnout co nejrychleji srozumitelnou výslovnost, včetně přízvuku a intonace. Předpokladem pro úspěch v této oblasti je schopnost imitace. Dále musíme být schopni ukládat si do paměti výrazy z cizího jazyka s jejich správnou výslovností a přesným významem. Asi nejvhodnější způsob učení se slovíčkům, jak se tradičně tato činnost označuje, je nepracovat pouze s izolovaným slovem, ale s jeho okolím ve větě. Máme-li

v učebnici větu *There are 7 days in a week* 'Týden má sedm dní', není vhodné učit se jenom, že *day* [dei] = 'den', ale celou větu. Naučíme se tak spojení mezi českým slovesem *mít* a anglickou vazbou *there is/are*. Pamatujeme-li si celé vazby, pamatujeme si i různé mluvnické vlastnosti anglických slov: *a teacher with 9 years' experience* 'zkušenostmi', *our tour of Kennedy Space Center was quite an experience* '... zážitek'. Práce s celými skupinami slov nám současně pomáhá odpoutat se od českého pořádku slov. Správný pořádek slov, volba vhodného času u slovesa a vhodného členu u podstatného jména dělají z našeho projevu anglickou větu. K zvládnutí této části znalostí je důležité mít velkou trpělivost, abychom se naučili některá pravidla a abychom především častým procvičováním a opakováním (i mimo vyučovací hodiny) přenesli tato pravidla do svého vlastního anglického projevu (pravidla pak můžeme zapomenout).

Při hodnocení úrovně jazykového vzdělání se mluví o pasivní a aktivní znalosti cizího jazyka. Pokud myslíme na angličtinu, pak pasivní znalost, tj. porozumění anglickému textu, můžeme dosáhnout relativně snadno, jde-li o psaný odborný text. Není to tak dávno, kdy taková pasivní znalost odpovídala tehdejší představě mezinárodních styků, založené na čtení dovezené odborné literatury. Několikanásobná jednostrannost této představy (jen určená literatura, nikoli osobní styk, žádné cesty do zahraničí, žádná výměna názorů, mlčení o vlastních poznacích) je dnes již překonána. Velmi obtížně se však překonává přechod z pasivní znalosti angličtiny na znalost aktivní. Měli bychom vždy začínat aktivním zvládnutím jazyka: naučit se základy běžného jazyka, rozumět otázkám (tomu se nenaučí samouk) a reagovat na ně, umět komunikovat v cizím jazyku a teprve potom si podle potřeby přibrat odbornou terminologii. Znalost cizího jazyka má několik stránek a nemů-

žeme procvičovat jenom jednu z nich. Když se cvičíme v poslechu mluvené angličtiny z magnetofonových nahrávek nebo z videoprogramů (při poměru asi jednoho rodilého mluvčího angličtiny na půl milionu našich obyvatel fungují tyto technické pomůcky jako nutná náhrada), naučíme se rozumět mluvené angličtině. Budeme-li číst odbornou literaturu, naučíme se číst odbornou literaturu. Mluvit se naučíme jedině tím, že budeme mluvit.

Důležitým prvkem při učení se cizímu jazyku je motivace, i když přímo nesouvisí s kvalitou konečného výsledku. U žáků v povinné školní docházce je motivace různá, v kursech jazykových škol a podobných institucí, do nichž se zájemci hlásí dobrovolně a za výuku platí, je motivace vyšší. Jestliže se učíme pro určitý konkrétní účel, např. pobyt v cizině, účast na mezinárodní akci, je motivace ještě vyšší. Naopak, bez motivace se bude učit málokdo. Dobrým příkladem jsou anglosaské národy - nepotřebují se učit cizím jazykům, jestliže se celý svět učí anglicky. To ovšem neznamená, že nemají schopnost učit se cizím jazykům. Konečně v posledních desetiletích se ve Spojeném království cizím jazykům učí (např. španělštině, francouzštině) a výsledky jsou stejné jako v jiných zemích.

Až do konce předcházejícího odstavce byl rukopis ponechán v podstatě tak, jak byl v roce 1988 dokončen. Poslední kapitola nebyla při konečné redakci v roce 1990 úmyslně přepsána, aby bylo možno konfrontovat tehdejší a dnešní možnosti, jak se naučit anglicky. Změnila se výrazně motivace, protože zmizel politický a policejní dozor nad zahraničními cestami. Vznikla řada nových jazykových škol a vychází mnoho nových učebnic a příruček, někdy lepších, někdy horších. Můžeme tedy doufat, že úroveň našich znalostí angličtiny se bude zvyšovat. Bylo by záhodno, aby u nás co nejdříve začal

působit nezávislý orgán, který by posuzoval kvalitu soukromých jazykových škol.

Odpověď na otázku v názvu této kapitoly byla naznačena v textu celé příručky: není snadné se naučit cizímu jazyku, není to však úkol nezvládnutelný. Vyžaduje hodně úsilí a hodně času. Žádnému jazyku se nenaučíme za tři měsíce nebo v třiceti lekcích. Angličtina není snad ani obtížnější ani snadnější než jiné jazyky. Můžeme se jí naučit, nesmíme ji podceňovat a nemusíme se jí bát.

